

Н.П. Мацелюх, Г.В. Дем'янчук

Національний університет державної податкової служби України, Ірпінь

ФІНАНСУВАННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Проведено аналіз стану фінансового забезпечення комерціалізації науково-технічних розробок в Україні, розглянуті проблеми кризового стану впровадження нових технологій на вітчизняних підприємства та запропоновані шляхи стимулювання комерціалізації реалізації науково-технічних розробок.

Ключові слова: інновації, комерціалізація інновацій, фінансування інновацій стимулювання інновацій, оподаткування, податок на прибуток.

Для модернізації економіки та її переходу на інноваційний шлях розвитку потрібні значні фінансові ресурси [1–3]. Оскільки інноваційна діяльність нерозривно пов'язана з інвестиційною, то пошук найбільш оптимальних способів і методів фінансування та стимулювання інновацій є надзвичайно актуальним завданням. Особливого значення це завдання набуває при виконанні заключної стадії інноваційного процесу — комерціалізації інновацій¹.

Актуальність розробки і обґрунтування алгоритму фінансування та державного стимулювання комерціалізації інновацій визначається, з однієї сторони, високим ризиком вкладання капіталу, невизначеністю отриманих результатів, довгостроковістю отримання прибутку від інновації, слабким категоріальним апаратом, що забезпечує закріплення даного алгоритму в законодавчій площині, з іншої — можливістю акумулювання невеликих за розмірами коштів

в реалізацію інноваційних проектів, що породжує великий економічний ефект та є основною складовою конкурентоспроможності економіки.

Відомо, що в інноваційному процесі беруть участь чотири суб'єкта: *держава, винахідники, бізнес-структури* (вітчизняні та зарубіжні) та *споживачі*. Система стимулів кожного з суб'єктів щодо мотивації інноваційної діяльності повинна приносити максимальну користь кожному з них, при цьому мінімізувати шкоду один одному. При стимулюванні інноваційних процесів держава повинна розробити таку систему мотивації всіх суб'єктів-учасників процесу, щоб кожен з них максимально реалізував свої цілі: бізнес-структури — отримували стабільний прибуток та розширяли виробництво, споживачі — споживали якісно новий товар або послугу, що задовольнить їх потребу в повному обсязі, держава ж повинна визначити розподіл прав на інтелектуальну власність, створену за державні кошти, захист інтересів держави і винахідників, розподіл роялті від комерціалізації винаходів і, як наслідок, підвищити рівень конкурентоспроможності на світовому рин-

¹ Під комерціалізацію інновацій слід розуміти процес впровадження науково-дослідних та конструкторських робіт як інноваційного продукту.

Примітка. Рисунок складено авторами.

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

ку, забезпечуючи тим самим стабільний розвиток, високий рівень життя та добробут населення в цілому.

Проблемам фінансового забезпечення та стимулювання комерціалізації інновацій присвячено роботи багатьох дослідників. Розв'язання даної проблеми знайшло своє відображення в працях В. Новицького, А. Кузнецової, В. Осецького, Л. Антонюк, М. Крупки, Д. Кокуріна, С. Онишко, О. Лапко, Ю. Іванова, Л. Зотова, О. Голиченка, Л. Федулової та ін.

Протягом останніх років в Україні значна кількість наукових праць присвячена питанням фінансування та стимулювання НДДКР

(тобто науково-інноваційного циклу), використовуючи як прямі, так і непрямі методи. Проте вітчизняними економістами недостатньо приділялась увага фінансуванню та стимулюванню 2-го циклу інноваційного процесу — виробничо-комерційному.

Комерціалізація інноваційного продукту є найбільш складним процесом у питанні фінансового забезпечення в зв'язку з найбільшим обсягом необхідних ресурсів, а також обмеженим колом джерел фінансування. У світовій практиці для підтримки інноваційної діяльності, яка б сприяла впровадженню інновацій, вироблено значну кількість інструментів, за допо-

могою яких держава реалізує необхідні функції у цій сфері. Зазвичай для фінансування даного циклу використовуються такі джерела: власні кошти підприємств, кредитні ресурси банків та інноваційних фондів (див. рисунок).

Дійсно, однією із найбільш гострих проблем формування інноваційної економіки для багатьох країн-аутсайдерів, в тому числі і для України, є відокремлення (розрив) окремих стадій інноваційного процесу, тобто проміжок між стадією науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) та стадією їх комерціалізації. Він обумовлений відсутністю ефективного механізму трансформації знань в практичне їх використання. В цьому полягає основна причина так званого «європейського парадоксу» (тобто відставання Європи від США). Не дивлячись на паритет США і країн ЄС в більшості фундаментальних досліджень «частка США в експорті окремих видів високотехнологічної продукції пе-

реважає таку ж частку європейських країн у 2–10 разів» [4].

Наглядним прикладом існування проблеми розриву між створенням інноваційного продукту та його комерціалізацією є організація інноваційної діяльності в Україні.

Проведений нами аналіз статистичних даних науково-технічних розробок (НДР) за період від 2000 до 2012 рр. показав стабільне зростання обсягу (у 6,65 раз) фундаментальних та прикладних досліджень на 1-му етапі. Проте обсяг НТР (2-й етап), що були виконані підприємствами (організаціями) за цей період, зріс лише в 4,85 рази, (в 1,15 рази більший за обсяг НДР), тобто практично він з ним зрівнявся. Дане співвідношення вказує на те, що на кожні чотири фундаментальні та прикладні дослідження припадає п'ять дослідно-конструкторських розробок (ДКР). Згідно з зарубіжним досвідом це співвідношення свідчить про те, що в Україні практично відсутні (згор-

Таблиця 1

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт*

	Всього у фактичних цінах	У тому числі				Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги	
млн. грн.						%
2000	1978,4	266,6	436,7	1106,3	168,8	1,16
2001	2275,0	353,3	304,9	1317,2	299,6	1,11
2002	2496,8	424,9	343,6	1386,6	341,7	1,11
2003	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6	1,24
2004	4112,4	629,7	573,7	2214,0	695,0	1,19
2005	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7	1,09
2006	5354,6	1141,0	841,5	2741,6	630,5	0,98
2007	6700,7	1504,0	1132,6	3303,1	761,0	0,93
2008	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	0,90
2009	8653,7	1916,6	1412,0	4215,9	1109,2	0,95
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037,0	1024,6	0,90
2011	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5	0,79
2012	11252,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2	0,80

* Складено за даними: Статистика / Держкомстат України // www.ukrstat.gov.ua

нуті) роботи, направлені на комерційну реалізацію власних інноваційних технологій, оскільки відомо, що для успішного освоєння техніки і технологій обсяг фінансування ДКР повинен перевищувати більш ніж у 10 разів обсяг НДР [5] (табл. 1).

Підтвердженням цього факту є статистично-аналітичні дані по загальному обсягу інноваційних витрат у промисловості, тобто існує наявна диспропорція співвідношення між обсягами фінансування інноваційної діяльності: близько 60 % інноваційних видатків у промисловості було спрямовано на придбання машин, устаткування та установок і тільки 10–15 % на НДДКР, а на придбання нових технологій лише 3–4 % (табл. 2).

Це вказує на низький попит вітчизняних наукових розробок у промисловості країни, а українські підприємства використовують для

реконструкції і модернізації виробництва більшою мірою сучасну техніку зарубіжного, а не вітчизняного виробництва та не виявляють інтересу до розробок і освоєння вітчизняної техніки і технологій. У кращому випадку українські підприємства використовують трансфер закордонних технологій.

Пояснюється це, насамперед, недовірою українських виробників до результатів вітчизняних розробок, в той час як іноземні фірми пропонують нові технології «*під ключ*» та нове обладнання з надійною гарантією та якістю обслуговування. Тому в Україні, в умовах наявного науково-технічного потенціалу, який спроможний створювати високотехнологічну продукцію, ситуація щодо процесів комерціалізації інновацій залишається кризовою, а взаємозв'язок науки і виробництва (і без того слабкий) практично зруйновано. В цьому кон-

Таблиця 2

Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості (2000–2012 рр.)

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками				
			дослідження і розробки	придбання інших зовнішніх знань ¹	підготовка виробництва для впровадження інновацій ²	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення ³	інші витрати
	%	млн.грн.					
2000	18,0	1760,1	266,2	72,8	163,9	1074,5	182,7
2001	16,5	1979,4	171,4	125,0	183,8	1249,4	249,8
2002	18,0	3018,3	270,1	149,7	325,2	1865,6	407,7
2003	15,1	3059,8	312,9	95,9	527,3	1873,7	250,0
2004	13,7	4534,6	445,3	143,5	808,5	2717,5	419,8
2005	11,9	5751,6	612,3	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	328,4	X	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	421,8	X	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	115,9	X	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	141,6	X	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	324,7	X	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	47,0	X	8051,8	2185,5

¹ до 2007 р. придбання нових технологій; ² від 2007 р. показник віднесено до інших витрат; ³ до 2007 р. придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій. *Складено за даними: Статистика / Держкомстат України // www.ukrstat.gov.ua.

тексті цікавим буде розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості протягом останніх років, який відображено в табл. 3.

Як видно з таблиці, джерела фінансування окремих стадій інноваційного процесу в промисловості у період 2000—2012 рр. У середньому розподілилися таким чином: близько 71,5 % —

це власні кошти підприємств; близько 7,2 % — кошти іноземних інвесторів.

Слід зазначити, що приплив іноземних інвестицій не завжди гарантує «впровадження передових технологій (тобто немає прямої залежності між інноваціями та інвестиціями). Як свідчить статистика, що, не зважаючи на значне зростання прямих іноземних інвести-

Таблиця 3

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості*

	Загальна сума витрат	у тому числі			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
	млн. грн.;	млн. грн.;	млн. грн.;	млн. грн.;	млн. грн.;
	% від загального обсягу	% від загального обсягу	% від загального обсягу	% від загального обсягу	% від загального обсягу
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
	100,0	79,6	0,4	7,6	12,3
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
	100,0	83,9	2,8	3,0	10,3
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
	100,0	71,1	1,5	8,8	18,7
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
	100,0	70,2	3,0	4,2	22,5
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
	100,0	77,2	1,4	2,5	18,9
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
	100,0	87,7	0,5	2,7	9,0
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
	100,0	84,6	1,9	2,9	10,7
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
	100,0	73,7	1,3	3,0	22,0
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
	100,0	60,6	2,8	1,0	35,7
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
	100,0	65,0	1,6	19,0	14,3
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
	100,0	59,4	1,1	30,0	9,6
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
	100,0	52,9	1,0	0,4	45,6
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
	100,0	63,9	2,0	8,7	25,5

* Складено за даними: Статистика / Держкомстат України // www.ukrstat.gov.ua.

цій, протягом останніх років знизилась практично всі показники інноваційної діяльності промислових підприємств» [6]. Основним джерелом фінансування комерціалізації інновацій залишаються власні кошти підприємств «тоді як на Заході ще від 1990 р. основним джерелом фінансування інноваційної діяльності став венчурний капітал, що дало змогу залучити немало коштів великих корпорацій, пенсійних і страхових фондів» [7]. Тому власні кошти підприємств не можна вважати головним джерелом фінансового забезпечення впровадження інновацій, очевидно, через їх обмеженість. Це можуть дозволити собі тільки великі підприємства, або фінансово промислові групи та транс-національні компанії.

З огляду на це необхідно здійснювати пошук альтернативних джерел. Як свідчить міжнародний досвід, одним із дієвих інструментів комерціалізації інновацій визнано кредитне інвестування. Однак на цьому шляху в Україні є певні перешкоди. *По-перше*, високі ризики, низька активність кредитного інвестування та тривалий термін окупності стримують банкірів фінансувати інноваційні проекти; *по-друге*, невміння позичальників правильно розрахувати розмір кредиту для реалізації інноваційного проекту та термін його повернення спричинило проблему підвищення частки бюджетних коштів; *по-третє*, фінансовий капітал банківської системи України незначний і, відповідно, «можливості для кредитування інноваційної діяльності в реальному секторі економіки малі» [8]. Останнім часом у наукових колах і владних структурах активно обговорюється різні пропозиції щодо створення фінансових установ, спрямованих на фінансування, кредитування та страхування інноваційних проектів за прикладом інших держав. Звучать призови до створення інноваційного банку, основними функціями якого можуть бути довгострокове кредитування інноваційних проектів під низькі відсоткові ставки, здійснення трансферних та лізингових операцій тощо. Проте в Україні і донині не створено жодного ко-

мерційного інвестиційного банку довгострокового кредитування. А державний банк реконструкції та економічного розвитку, не зважаючи на Указ Президента XV-41 від 21.01.1993, також досі не створений.

У контексті фінансування комерціалізації інноваційної діяльності заслуговує уваги питання розвитку венчурного капіталу. Відомо, що в США та в країнах Європи венчурний капітал є одним з важливих інструментів фінансування НДР і розвитку високих технологій та підтримки малого і середнього бізнесу.

В Україні розвиток інституту венчурних інвестицій розпочався з приходом іноземного венчурного капіталу з розвинених країн (1992—2001 рр.). Другий етап розпочався прийняттям у 2001 р. Закону України «Про інститути спільного інвестування» і характеризується розвитком вітчизняних венчурних фондів, які базуються на вітчизняному капіталі і керуються вітчизняними компаніями з управління активами. Відповідно до Закону було введено сприятливий режим функціонування венчурних фондів, зокрема податкові стимули і полегшуючі процедури адміністрування. Однак збільшення капіталізації венчурних фондів на даний час не приводять до адекватного зростання інвестиційних потоків у інноваційний сектор економіки [9]. Факторами, що стримують розвиток венчурного капіталу в Україні, є 1) відсутність цілеспрямованої державної політики щодо залучення вітчизняного капіталу до венчурних інвестицій; 2) невизначеність правового поля функціонування венчурного капіталу; 3) відсутність законодавчих гарантій захисту прав інвесторів, які не володіють контрольним пакетом акцій; 4) нестабільність і недосконалість податкового законодавства та законодавства про банкрутство; 5) несформованість умов для здійснення венчурних інвестицій (зокрема, бракує інститутів професійної комплексної науково-технічної та комерційної експертизи інноваційних проектів, страхування інвестицій в інноваційну діяльність, прямих інформаційних зв'язків між ринковим

інноваційним попитом, а також пропозицією інноваційних ідей та посередницьких послуг); б) нестача кваліфікованих фахівців у сфері управління інноваційними проектами [10]. Указом Президента України від 25 березня 2012 р. було знову поставлено питання про розробку законопроекту «Про основні засади формування та регулювання ринку венчурного капіталу в Україні» та обговорювалося питання про створення національної венчурної компанії під час засідання робочої групи напряму реформ «Розвиток науково-технічної та інноваційної сфери» [11], але наразі реформи в Україні призупинені через політичну кризу.

Отже венчурний капітал в Україні не демонструє вираженої орієнтації на фінансове забезпечення високотехнологічних проектів. Жоден з венчурних фондів не інвестує у розвиток технологій 6-го ТУ (біотехнології, оптичної електроніки, комп'ютерів, телекомунікацій та ін.), хоча саме венчурне фінансування є одним із найефективніших механізмів ДПП у галузях високих технологій.

Крім вищезазначених перешкод на шляху комерціалізації науково-технічних робіт надзвичайно важливою виявилася проблема розробки та впровадження в практику ефективного механізму трансферу у приватний бізнес об'єктів інтелектуальної власності, виконаних за рахунок бюджетних коштів. Як відомо, швидкість будь-якого процесу лімітується його найбільш повільною стадією. Такою стадією інноваційного процесу є процес переходу об'єкта інтелектуальної власності в об'єкт виробництва. Для подолання технічних та комерційних ризиків при адаптації продукту до ринку основна роль держави полягає в захисті прав суб'єктів підприємництва на тих ділянках, де ринок неефективний, при формуванні штучного попиту на особливо перспективні нові продукти споживання у великомасштабних капіталомістких та довготривалих інноваційних проектах, а також у розробці законодавчої бази та створенні інституціональної інфраструктури і підтримці підприємців та перехо-

ду інноваційного продукту через проміжок між фундаментальною наукою і конкретним комерційним продуктом, т. зв. «долиною смерті» [12], яку ще зазвичай називають глибоким розривом на шляху від винаходу до промислової реалізації.

Для поєднання пріоритетності науки з прибутковістю бізнесу в США — світового лідера комерціалізації інновацій — було прийнято ряд законодавчих ініціатив:

1) Закон Бая—Доула (Bayh—Dole Act of 1980; Public Law 96-517), що наділив університети, малий бізнес та некомерційні організації правом патентування винаходів, розроблених при бюджетній підтримці уряду, а також стимулював винахідників до передачі ліцензій у промисловість для комерціалізації їх на території США;

2) Закон «Про технологічні інновації Стівенсона—Уайдлера» (Stevenson—Wydler Technology Innovation Act of 1980), який регулює відносини та порядок передачі технологій в процесі здійснення розробок та досліджень, що здійснюються національними закладами та компаніями приватного сектору, за рахунок розповсюдження інформації про отримані результати науково-технічної діяльності;

3) Закон «Про передачу федеральних технологій» (Federal Technology Transfer Act, 1986);

4) Закон «Про передачу національних конкурентоспроможних технологій» (National Competitiveness Technology Transfer Act, 1989), що конкретизували механізм передачі прав власності з федеральних (над якими мав владу уряд) та державних лабораторій (керівництво якими здійснювали університети та промислові фірми) до приватного сектору економіки;

5) Закон «Про інноваційні дослідження» (Small Business Innovations Research Act), який заохотив малий та середній бізнес приймати участь в процесі комерціалізації інновацій;

6) Закон «Про корпоративні дослідження» (Cooperative Research Act, 1984), що розширив рамки кооперації державних установ та суб'єктів реального сектору економіки;

7) Закон «Про передачу технологій малому бізнесу» (Small Business Technology Transfer Act, 1992), який уніфікував механізми передачі технологій суб'єктам малого бізнесу [13].

Після прийняття вищевказаних законів кількість патентів США збільшилась в 10 разів, за 2–3 роки для комерціалізації науково-технічних розробок було організовано 2200 фірм, створено понад 300 тис. нових робочих місць. Наразі ці закони відповідним чином адаптовані до місцевих умов і застосовуються в більшості розвинених країн [14].

Зважаючи на критичне відставання України в області комерціалізації технологій від провідних країн світу, 6 жовтня 2012 р. Верховна Рада України затвердила Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» у новій редакції. Згідно з цим законом майнові права на розроблені за кошти державного бюджету технології передаються організаціям і розробникам для подальшої комерціалізації. Закон також визначає, що кошти, отримані в результаті трансферу таких технологій, залишаються організаціям та розробнику і використовуються для розвитку інноваційної діяльності. У подальшому, за словами академіка НАНУ *Б. Гриньова*, планується розробити проекти Законів України «Про внесення змін до бюджетного кодексу» (щодо створення Фонду підтримки пріоритетних інноваційних проектів) і «Про внесення змін до Податкового кодексу України» (в частині стимулювання інноваційної діяльності) та ряд інших ініціатив, але наскільки вони вплинуть на процес комерціалізації НТР — покаже час [15].

Враховуючи низьку зацікавленість іноземних та вітчизняних інвесторів до вкладання коштів у НДДКР, а також недостатньо сформовану систему залучення кредитних ресурсів і венчурного капіталу щодо фінансування інноваційних проектів [16] та несформований механізм передачі об'єкту інтелектуальної власності приватному бізнесу, одним із дієвих інструментів, яким держава спроможна стиму-

лювати комерціалізацію НТР мають стати, як свідчить зарубіжний досвід, фіскальні інструменти в частині оподаткування прибутку підприємств. Оскільки основна мета інноваційної діяльності (2-й цикл) є отримання прибутку, то державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності логічно здійснювати шляхом надання пільг в оподаткуванні прибутку підприємств та в частині амортизаційних відрахувань. Переважна більшість розвинених країн світу стимулюють комерціалізацію інновацій через пільгове оподаткування податку на прибуток підприємств, оскільки механізм адміністрування його є чітким і не викликає сумнівів щодо його прозорості, рівень корупції та бюрократії — мінімальним, а рівень податкової культури та свідомості платників та посадових осіб, що безпосередньо приймають участь у його стягненні, стабільно високий. Як наслідок, створюється «сприятливий клімат» для реалізації «пільг інвестиційно-інноваційного характеру з податку на прибуток», котрі надаються у таких формах:

- ✦ зниження базової ставки податку;
- ✦ прискорена амортизація;
- ✦ інвестиційна податкова знижка;
- ✦ інвестиційний податковий кредит;
- ✦ створення неоподатковуваних резервних фондів;
- ✦ податкові канікули;
- ✦ пільгове оподаткування дивідендів на акції інноваційних організацій;
- ✦ ув'язування розміру податку з приростом інноваційних витрат;
- ✦ зменшення суми податку на величину вартості приладів і обладнання, що передається навчальним закладам, науково-дослідним інститутам тощо [17].

В Україні, за переконанням автора книги «Податкові аспекти конкурентоспроможності» *Ю.Б. Іванова*, впровадження необгрунтовано великої кількості пільг та зловживання з боку підприємницьких структур при їх застосуванні, а також недосконалість механізмів податкового регулювання та їх недостатня

ефективність призводять до часткової або повної їх відміни (за короткий проміжок часу) [18]. Проте, на думку інших економістів, відміна пільг означає не що інше як позбавлення податкової системи регулюючої функції, та, як наслідок, позбавлення можливості визначити і стимулювати стратегічні напрямки розвитку вітчизняного виробництва [19, 20].

Що стосується реалій сучасної України, то стимулювання комерціалізації інновацій через систему пільг з податку на прибуток підприємств не є дієвим інструментом, оскільки сам механізм адміністрування даного податку за складністю, на думку експертів, посідає чи не перше місце в системі оподаткування України. Існує ряд проблем щодо справляння податку на прибуток підприємств, а саме:

1) стрімка уніфікація системи тіньових схем платниками податків щодо часткового або повного ухиляння від сплати податку на прибуток підприємств;

2) реальна можливість платника податку знизити базу оподаткування шляхом або заниження валових доходів, або ж, навпаки, завищенням обсягу валових витрат та амортизаційних відрахувань;

3) перехід платника податку на спрощену систему оподаткування шляхом штучного подібнення підприємств на, так звані «малі підприємства» з метою сплати фіксованої суми податку (значно нижчої від повної ставки, за умови отримання прибутку в межах встановленого ліміту.

Беззаперечно, в переважній більшості розвинених країн світу ключовим інструментом податкового характеру щодо стимулювання інноваційного розвитку визнано податок на прибуток підприємств, але даний вибір зумовлено відпрацьованим механізмом його адміністрування та високим рівнем податкової культури і свідомості в цілому. В Україні, в умовах економічної нестабільності, високого рівня бюрократії та корупції стимулювання інновацій через пільги з податку на прибуток не принесуть бажаних результатів.

Є й інші пропозиції, спрямовані на комерціалізацію і стимулювання НТР. Наприклад, кандидат економічних наук А. Молдован вважає, що зниження ставки податку на прибуток до 16 % не означає, що підприємство автоматично направить вивільнені кошти на інвестиції в інновації. Набагато ефективнішим і при менших втратах бюджету, на його думку, було б введення зниженої ставки податку лише для тієї частини прибутку, яку підприємство реінвестує при збереженні високої ставки на прибуток, котру він виводить з бізнесу (наприклад, у вигляді дивідендів) [21].

У зв'язку з тим, що однією з основних проблем української економіки є низький рівень її технічного оснащення, крайня зношеність обладнання і, як наслідок, низька продуктивність праці в цілому, а амортизація не грає суттєвої ролі у стимулюванні інноваційної діяльності, економічна політика держави на даний момент має бути спрямована на стимулювання росту інноваційної активності підприємств шляхом трансформації податку на прибуток. Оскільки ж обмеженість фінансових ресурсів держави не дозволяє застосовувати податкові преференції до всіх інноваційних проектів, то податкові пільги інноваційного спрямування, на нашу думку, повинні надаватися за такими принципами:

1) податкові преференції надаються лише пріоритетним галузям економіки (відповідно до оцінки спеціалістів їх має бути не більше п'яти);

2) для масових інновацій мають бути передбачені загальні інноваційні пільги, які надаються всім суб'єктам господарювання, що здійснюють інноваційні проекти без винятку;

3) податкові пільги повинні бути диференційовані в залежності від класифікації інновацій: за сферою застосування (технологічні, екологічні, організаційно-виробничі, управлінські та ін.); за рівнем новизни і значимості (базисні, покращуючі та ін.); за сферою розповсюдження (глобальні (державні), регіональні та локальні);

4) термін дії пільг повинен бути пов'язаний з тривалістю життєвого циклу інноваційного продукту (технології) або з величиною доданої вартості;

5) збалансованість застосування високої податкової ставки з розгалуженою системою пільг і, навпаки, помірне податкове навантаження з помірною кількістю пільг (тобто нововведені пільги, що простимулюють комерціалізацію інновацій) не повинні дестабілізувати систему ставок і пільг податку, що буде інструментом їх стимулювання;

6) проведення належного інспектування зі сторони контролюючих органів щодо цільового диференційованого надання пільг, терміну їх надання та дотримання умов застосування.

Ці принципи потребують детального вивчення з метою розробки механізму оптимізації оподаткування інноваційної діяльності.

Таким чином, для прискорення процесу комерціалізації науково-технічних розробок держава повинна прикласти максимум зусиль для стимулювання суб'єктів господарювання до інноваційного бізнесу, а саме:

- ✦ створити прозорі кредитні установи інноваційного спрямування; стимулювати освоєння венчурного капіталу;
- ✦ розробити дієвий механізм передачі об'єктів інтелектуальної власності приватному бізнесу;
- ✦ сприяти розвитку державно-приватного партнерства;
- ✦ розробити окремий дієвий механізм пільгового оподаткування інноваційного бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Балицька В.В.* Ресурсне забезпечення національної економіки: проголошені цілі і реальний стан // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 12. — С. 73–84.
2. *Чемодуров О.М.* Проблеми фінансування інноваційної діяльності підприємств // Економіка України. — 2013. — № 1. — С. 40–50.
3. *Дем'яничук Г.В.* Пути перехода Украины от сырьевой к инновационной экономике // Збірн. наук. праць за матер. II міжнародної науково-практичної конференції «Україна в нових реаліях: політичні, економічні та правові орієнтири розвитку». — К.: Алерта, 2011. — С. 190–196.
4. *Михайловська О.* Європейський парадокс інноваційного розвитку: уроки для України // Економіка України. — 2006. — № 36. — С. 80–85.
5. *Бажал Ю.М.* Економічна теорія технологічних змін (навчальний посібник) — К.: Заповіт, 1996. — 240 с.
6. *Гендлер Г.* Податковий механізм стимулювання інвестиційної діяльності // Вісник податкової служби. — 2006. — № 32. — С. 25–28.
7. *Кузьмін О.Є.* Фінансова складова розвитку і фінансування національної інноваційної системи // Фінанси України. — 2009. — № 5. — С. 21–30.
8. *Крупка М.І.* Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Автореферат дис. ... д-ра економ. наук. — К., 2003. — 30 с.
9. *Кузнєцова І.С.* Інститут венчурних інвестицій: стан та перспективи розвитку // Наука та інновації. — 2008 — Т. 4. — № 1. — С. 87–95.
10. *Федулова Л., Пашута М.* Розвиток національної інноваційної системи України // Економіка України. — 2005. — № 4. — С. 45–47.
11. *Нежиборець В.* Закордонний досвід державної підтримки венчурної діяльності // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2012. — № 4. — С. 83–88.
12. *Попова Е.В.* Как пройти через Долину смерти или зачем нужна коммерциализация технологий // Инновации. — 2005. — № 8 (85). — С. 12–14.
13. *Крюков Д., Покровский К.* Интеллектуальная собственность, созданная при государственном финансировании. Политика правительства США / Крюков Д., Покровский К. // Электроника: Наука, Технология, Бизнес. — 2004. — № 3. — С. 88–91.
14. *Мазур А.А., Пустовойт С.В.* Роль государства о объединении инновационного потенциала украинской науки и промышленности // Наука и инновации. — 2011. — Т. 7. — № 4. — С. 47–51.
15. *Гринев Б.* Инновационные идеи стоят денег // Зеркало недели. — 2013. — № 15. — 20.04.13. — С. 13.
16. *Федулова Л.І.* Корпоративні структури в інноваційній діяльності: світовий досвід і можливості для України // Економіка і прогнозування. — 2004. — № 4. — С. 9–27.
17. *Система податкових пільг в Україні у контексті Європейського досвіду.* За заг. редакцією Соколовської А.М. Монографія. — К.: Науково-дослідний фінансовий інститут, 2006. — 284 с.
18. *Іванов Ю.Б.* Податкові аспекти конкурентоспроможності // Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики. — Х.: ВД «ІНЖЕКТ», 2006. — 248 с.
19. *Ясин Е.* Бремя государства и экономическая политика // Вопросы экономики. — 2002. — № 11. — С. 4–30.

20. Глазьев С. Реализовать последний шанс. — М.: Российский экономический журнал, 2002. — № 1. — С. 3–7.
21. Молдован А. Госфинансы Украины: угрозы усиливаются // Зеркало Недели. — № 6 (54). — 2012. — С. 8.

Н.П. Мацелюх, Г.В. Демьянчук

ФИНАНСИРОВАНИЕ
И СТИМУЛИРОВАНИЕ КОМЕРЦИАЛИЗАЦИИ
ИННОВАЦИЙ В УКРАИНЕ:
ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Выполнен анализ состояния финансового обеспечения коммерциализации научно-технических разработок в Украине, рассмотрены проблемы кризисного состояния внедрения новых технологий на отечественных предприятиях и предложены пути стимулирования коммерческой реализации научно-технических разработок.

Ключевые слова: инновации, коммерциализация инноваций, финансирование инноваций, стимулирование инноваций, налогообложение, налог на прибыль.

N. Matselyuh, G. Demyanchuk

FINANCING AND STIMULATION
OF INNOVATIONS' COMMERCIALIZATION
IN UKRAINE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

The article presents an analysis of the financial provision of scientific and technological developments commercialization in Ukraine, the problems of the crisis situation in the introducing new technologies at the domestic enterprises and the ways to stimulate the commercialization of scientific and technological developments.

Key words: innovation, innovation commercialization, innovation financing, innovation stimulation, taxation, profit tax.

Стаття надійшла до редакції 28.01.14